

Կոլտոյի վրայ գրելու ատեն պէտք էր իր գրական կարողութեան ամէնէն կարելոր տեղը տալ: Ինչպէս դիտել տուած ենք՝ ռեժիսորաբար ամբողջ գործ մը շունչի, որուն վրայ կարելի ըլլայ ծանրանալ: Ինչ որ այժմ հասած է մեր ձեռքը Կոլտոյի գրչէն, իր Յիշատակարաններն են, զոր գրած է իր թարգմանել տուած գրքերուն համար: — Պէտք է խոստովանիլ որ պարզ յիշատակարաններէ շատ քարծր գրուածներ են ատոնք, որոնց մէջ բացատրուած միտքը եւ գործածուած լեզուն իրականը կու տան հաստատելու թէ Կոլտոյ իբր գրող ալ հետաքրքրական դէմք մըն է:

Այդ յիշատակարանները չորս հատ են. մէկը արդէն լոյս տեսած է Զենոն Գլակի առջին հրատարակութեան հետ. իսկ միւսները գտայ 'Լալաթիա' Ազգ Մատենադարանի Զեռագիրներուն մէջ:

Կոլտոյի ըմբռնումներուն եւ հայերէնին վրայ զադափար մը տալու եւ թէ իր գրչէն բան մըն ալ հրատարակած ըլլալու փափաքով՝ այդ յիշատակարանները կը կցենք գրքիս վերջը: Առաջին յիշատակարանը լուսաբանելու

ի դերեւ կը հանէ անոնց ծրագիրը՝ առջեւ դնելով նաեւ իր հրաժարականը: Կոլտոյ կը պաշտպանուի նաեւ ջերմապէս իր աշակերտներէն՝ Նալեան Յակոբ եւ Սառաֆեան Սարգիս Վարդապետներէն: Յիշեալ ձեռագիրը ոտանաւոր քաւական յաջող կենսագրական մ'է Սառաֆեան Սարգիս եպիսկոպոսի վրայ 10 Գլուխներու կամ "Ծրգ"երու քաժնուած: Ծրգողն է Սառաֆեանի աշակերտ Յովհաննէս Վրդ. Նուրտինեան, 1789ին "ի Լիզուոնայ": Կոլտոյի եւ Քիւթիւրի դէպքը պատմուած է "Ծրգ Զորորողին" մէջ (Տնս յաւելուածներու մէջ):

Կոլտոյի մասին զրաժներս Հանդիսի մէջ՝ կարդալով, Ս. Յակոբայ (Ծրուսադէմի) միաբաններէն Տ. Սերովբէ Վրդ. Սամուէլեան ինքնաքերաքար կը գրէ ինծի՝ 1903 Դեկտմ. 17 թուակիր նամակովը. — "Ուշի ուշով կը հետեւիմ Զեգի "Հանդէս"ին մէջ... եթէ մեր գրատունները ամրափակ չի մային մեր առջեւ՝ կարող էի ի հարկին ծառայել Զեգ սաղիմական աշխատութեանցը մէջ. բայց ինչ օգուտ որ ձեռագրաց ու տպագրեալ մատենից թանգարանները, ինչպէս ըսի, ամրափակ կը մասն մեր առջեւ...: 1901 Մարտին